

**FACKFÖRBUNDENS
GEMENSAMMA
REMISSYTTRANDE ÖVER
ELSÄKERHETSVERKETS
BETÄNKANDE**

**”SÄKRA
ELINSTALLATIONER”**

ELSÄK R2010:2

INSTÄLLNING

FACKFÖRBUNDEN ANSER ATT
ELSÄKERHETSVERKETS FÖRSLAG PÅ
ETT ALLVARLIGT SÄTT FÖRSÄMRAR
ELSÄKERHETEN OM DET
GENOMFÖRS OCH FÖRKASTAR DET
DÄRFÖR I SIN HELHET. DET ÄR
UNDERMÅLIGT SOM UNDERLAG FÖR
SÅVÄL LAGSTIFTNING SOM ANDRA
ÅTGÄRDER.

1.1 FÖRSÄMRADE ANSTÄLLNINGSVILLKOR

Elsäkerhetsverkets förslag tillåter utan begränsning att företagen kan använda inhyrd arbetskraft och arbetstagare med F-skattesedel. Inget hindrar alltså företaget från att hyra in icke utbildade yrkesmän, för vilken ingen av lagstiftningen bestämt angiven funktionär ansvarar, under de 5 år som de tillåts arbeta utan godkänd behörighet.

Enligt erfarenhet medför sådana anställningsformer sämre arbetsförhållanden för yrkesmännen genom mer osäkra anställningar och begränsade möjligheter att självständigt påverka arbetet. Arbetsrättslig forskning visar också att lösare anställningsformer förutom att medföra sämre förhållanden för de anställda också innebär att de anställda känner mindre helhetsansvar i det företag där de utför arbete.

Det är uppenbart att en sådan ordning med kortvarigt, kanske för en arbetstopp anlita inhyrd arbetskraft, har ett mycket mindre intresse av att utföra ett arbete på ett säkerhetsmässigt godtagbart sätt. Det är dessutom, istället för en elansvarig på företaget, företagsledningen som anlitar denna inhyrda arbetskraft. Troligt är då att det blir vinstintresset som styr snarare än säkerhetsaspekterna, och att det är firman med det lägsta anbudet som anlitas.

Med förslaget upphör den ansvarige elinstallatörens värdering av yrkesmännens förutsättningar att uppfylla elsäkerhetskraven. Detta ansvar landar istället i princip på varje yrkesman som utför arbetet. Det resulterar i sin tur i att det saknas ett övergripande ansvar för yrkesmännens säkerhetskunnande och erforderlig vidareutbildning. Såsom förslaget till regler är utformade skall även den behörige inhyrde elektrikern kontrollera sitt eget arbete.

Här ser vi tydligt att det föreslagna systemet orsakar såväl sämre arbetsförhållanden som sämre elsäkerhet.

1.2 ANSVARSFÖRDELNINGEN BLIR OKLAR

1.2.1 SKADESTÅNDSANSVAR OCH STRAFFANSVAR

I dag har den behörige installatören helhetsansvaret för bland annat elsäkerhet och elolyckor p.g.a. installation. Att anläggningsarbetet utförs på ett säkert sätt och vem som har skadeståndsansvar och straffansvar är alltså med dagens system väldefinierat.

I utredningen påstås att en viss hovrättsdom¹ skulle innebära att frågan om det formella ansvaret för behörig elinstallatör skulle vara oklart, både på grund av förordningens lydelse och av dess tillämpning.²

I tingsrättsdomen i samma fall konstateras att montören genom felkoppling i ett arbetsmoment som han/hon tidigare utfört felfritt minst 21 gånger samt bristande kontroll av detta hade vållat en persons död.

Samtidigt fastställer domen att elinstallatören skall se till att en elinstallation har kontrollerats i betryggande omfattning innan den tas i bruk. Det hade installatören gjort vid detta förhållandevis enkla arbete genom att delegera ansvaret. Montören hade alltså ansvar på den grunden att denne saknat ansvar för kontroll av installationen. Det bör poängteras att detta mål avsåg tillämpningen av culpabestämmelserna enligt brottsbalkens sanktionssystem.³

Att nuvarande regler ger en väldefinierad ansvarsbild bekräftas också av en senare tingsrättsdom i Kalmar tingsrätt som åklagaren riktig trots att utslaget gick emot åklagaren i fråga.⁴ Att yrkesmannen svarar för enkla handgreppsfel, medan elinstallatören svarar för brister i planering, instruktion och delegering är alltså fastlagd domstolspraxis.⁵

1.2.2 ANSVAR UTAN MAKT

Behörighetsansvaret enligt Elinstallatörsförordningen omfattar ansvar för

1)Kunskap och färdighet

2)Utförande

3)Val av material

4)Kontroll⁶

¹ Hovätten för Västra Sverige dom 1998-12-23 ref nr 21103700

² Utredningen sid 12 näst sista st.

³ Elektrikerförbundet har sedermera genom en avtalsförändring klargjort formerna för delegering av installationsansvaret inom installationsavtalets område. Om denna bestämmelse påverkar straffansvaret enligt Brottsbalken för uppenbar culpa är ovisst, däremot klargör den formerna för delegering, jmf domen från Kalmar Tingsrätt nedan.

⁴ Kalmar Tingsrätts Dom 2002-11-15 Mål Nr B 505-02

⁵ Jmf t.ex NJA 1985:91 s. 532 och Luleå Tingsrätts dom I mål B 900-01.

⁶ Elansvar en fyrklöver Mats Jonsson Lars Kilgård SIS förlag 2010 sid 46

Verkets förslag innebär i praktiken att var och en som utför ett behörighetskrävande elarbete också får ansvar för detta. Om man vill upprätthålla en god elsäkerhetsnivå fordrar det också att ansvar och beslut om hur arbetet skall planeras, och utföras, följs åt.

Men yrkesmannen ansvarar endast för 2)Utförande i det fyrdelade ansvaret enligt ovan och även detta i begränsad omfattning, eftersom yrkesmannen enligt gällande arbetsrätt är underställd arbetsgivarens arbetsledningsrätt. Endast då en arbetsgivares arbetsorder strider mot lag eller goda seder eller innebär allvarlig fara för liv eller hälsa får arbetstagaren vägra att utföra den. En arbetstagare är tvingad att utföra en arbetsorder även om han/hon anser sig ha brister i 1)Kunskaper och färdigheter, om arbetsgivaren anser att så är fallet. Det är alltså fortfarande arbetsgivaren som bedömer arbetstagarens kunskap och färdighet men utan att ta elansvaret för detta.

Enligt Elsäkerhetsverkets förslag skall yrkesmannen även ansvara för att materielen uppfyller gällande säkerhetskrav.⁷ Dock när det gäller 3) Val och anskaffning av materiel saknar yrkesmannen varje form av inflytande, utom möjligen i vissa fall när det gäller enklare handverktyg och enklare arbetsmateriel.

Även 4) Kontroll innefattas i arbetsgivarens övergripande arbetsledningsrätt. Om det saknas övergripande kontrollansvar för en större anläggning innebär förslaget att det blir yrkesmannen som får ansvaret för utförandet av för säkerheten avgörande handgrepp. Det blir konsekvensen då elansvaret uttryckligen frikopplas från arbetsledningsrätten.⁸ Detta innebär att elansvaret kan falla ut helt slumpmässigt beroende på vem som utför ett visst avgörande handgrepp t.ex. strömsätter anläggningen. Det gäller även inhyrd personal, eller enstaka personer som arbetar med F-skattesedel.

Ansvar för material, arbetets utförande, resurser, tid som skall användas för det aktuella arbetsmomentet hör samman med företagsledningsrätten. En annan viktig faktor här är vilken standard som används för att utföra arbetet. Att följa svensk standard för elinstallationer i byggnad⁹ innebär att man följer den lätta vägen för installationer.¹⁰ Men också när det gäller

⁷ Förordning (1993:1068) om elektrisk materiel 3 §

⁸ ”Däremot ska inte ett företags interna organisation påverka den behöriges rättigheter eller skyldigheter enligt behörighetslagen. Företagens organisation och arbetsledning föreslås alltså bli frikopplade från behörighetsreglerna.” Elsäkerhetsverkets utredning sid 26

⁹ SS 4364000

⁹ SS 4364000

¹⁰ Elansvar en fyrklöver Mats Jonsson Lars Kilgård SIS förlag 2010 sid 47

att välja standard saknar yrkesmannen varje form av inflytande. Yrkesmannen kan genom att annan än svensk standard väljs ställas både inför tolknings- och dokumentationsproblem som denne saknar kompetens för. Att arbetsgivaren skulle vara villig att delegera behörigheten att välja standard till varje ansvarig yrkesman är helt orealistiskt.

Förslaget medför större skadeståndsansvar och större straffrättsligt ansvar för yrkesmannen utan att denne får den behörighet på företagsledningsnivå som gör det möjligt att upprätthålla ett elsäkert arbete. Yrkesmän som arbetat lång tid i yrket, och som saknar behörighet, skall straffas om de fortsätter att arbeta 5 år inom sitt yrke efter det behörighetskravet trätt i kraft om de saknar behörighet.¹¹ Anmärkningsvärt är att man alltså inte straffar arbetsgivaren, som anlitar icke behörig arbetstagare att utföra arbete som kräver behörighet, utan arbetstagaren.

Därtill kommer krav på löpande dokumentation av arbetsuppgifter med anknytning till varje elansvarig yrkesman. En sådan detaljerad dokumentation är, bortsett från att det innebär en kraftig byråkratisering av arbetet, praktiskt omöjlig att genomföra. Vid elskada eller säkerhetsbrister i systemet, kanske flera år efter det att arbetet utförts, är det alltså inte möjligt att i efterhand avgöra vilken yrkesman som utfört det arbetsmoment som åsamkat skadan. På detta sätt resulterar Elsäkerhetsverkets förslag i att elansvaret blir extremt svårutrett, något som i sin tur givetvis ytterligare försämrar elsäkerheten.

1.3 NYA BEHÖRIGHETSREGLER ORSAKAR ETT FLERTAL PROBLEM

1.3.1 UTBILDNINGEN OCH DESS ÖVERVAKNING

I dag finns en uppbyggd organisation för kontroll av att lärlingsutbildningen uppfyller fackmannamässiga krav genom engagerade företag med särskilt utsedda handledare och yrkesutbildningsplaner som övervakas av ECY och ELY. Organisationen bekostas i sin helhet av branschen och ger internationellt sett en mycket hög yrkeskunskap åt de utbildade yrkesmännen.

Elsäkerhetsverket har underlåtit att redovisa hur yrkesutbildningen skall ske efter den föreslagna reformen. Vi kan dock anta att om dagens lärlingsutbildning fortsätter, så innebär det att branschen tvingas stå för en utbildning, över vilken den helt saknar inflytande. Hur den bedrivs och vad den innehåller styrs istället av Elsäkerhetsverkets krav för behörighet. Arbetsgivarnas intresse av att betala för en yrkesutbildning de saknar

¹¹ Utredningen sid 38 st 3

möjlighet att påverka kommer att minska drastiskt, när man fritt kan erhålla ”godkända” yrkesmän efter Elsäkerhetsverkets behörighetsgodkännande. Övervakningen av den nuvarande utbildningen som sköts av ECY och ELY förlorar då all betydelse.

För lärlingar som genomgår den partsreglerade yrkesutbildningen blir det tveksamt om de kommer att erhåller behörighet att utföra arbete efter genomgången gymnasie- och lärlingsutbildning. En arbetstagare kommer alltså genomgå tre år på el-tekniskt gymnasium, ett år som lärling, två år som elektriker samt studerar utan lön i sex månader, utan att garanteras möjlighet att få nyttja sin nyvunna yrkeskompetens.

Systemet kan därför komma att strypa inflödet av yrkesmän och det finns därigenom risk att det uppstår brist på behöriga yrkesmän. Det får två effekter:

- Arbetet utförs i största möjliga utsträckning av obehöriga.
- Ökade kostnader för elarbete.

Eftersom det blir så svårt att bli behörig elektriker upphör överspillningen av utbildade yrkesmän från elbranschen till andra arbetsmarknader.

1.3.2 EKONOMISKA FÖLJDER

”Om förslagen i ett betänkande påverkar kostnaderna eller intäkterna för staten, kommuner, landsting, företag eller andra enskilda, skall en beräkning av dessa konsekvenser redovisas i betänkandet.”¹²

Kostnaden för praktik, utbildning, erforderlig ledighet för utbildning och prov samt provkostnader för behörighet redovisas felaktigt; att kostnaden lastas över på enskilda innebär inte att den inte ska redovisas i en offentlig utredning. Teknologisk Institut, ett välrenommerat utbildningsföretag, anger att utbildningskostnaden exklusive praktik från begränsad behörighet, BB1, till nivån allmän behörighet, AB, uppgår till 55 000 plus moms. Det är alltså kostnaden för en redan teoretiskt grundutbildad elektriker och därtill kommer kostnaden för själva provet som verket uppskattat till 6 000 kronor.

Sammanlagt kan kostnaderna därför inklusive rese- och uppehållskostnad och inkomstbortfall uppskattas till väl över 100 000 kronor per yrkesman. Oavsett vem som åläggs betalningsansvaret uppstår många fall där varken företag eller enskild har råd att skaffa behörighet för att kunna fortsätta sin verksamhet. Står samhället för kostnaderna för samtliga yrkesmän handlar det om miljardbelopp.

¹² Kommittéförordning (1998:1474) § 14

1.3.3 SÄRBEHANDLING PÅ GRUND AV ÅLDER

I utredningen anges att vissa ospecificerade åldersgrupper skall undantas från behörighetsprov. Om reformen skall ha någon som helst mening kan dock inte alla som har varit en viss tid i yrket undantas från teoretiskt prov och tilläggas bör, att åldersdiskriminering är förbjudet enligt lag i Sverige.

En annan möjlighet är att ge dispens till alla som redan praktiskt har börjat utöva sitt yrke. Man skulle då emellertid få svårt att ställa krav på arbetstagare från andra EU- eller EES-länder, eftersom det skulle innebära ett otillåtet missgynnande av sådan arbetskraft.

1.3.4 50 000 YRKESVERKSAMMA RISKERAR ATT FÖRLORA SITT ARBETE

Många yrkesmän förvärvade sina teoretiska kunskaper långt tillbaka i tiden. Elektrikernas vidareutbildning inom yrket, bekostad av arbetsgivaren, håller en mycket låg nivå¹³ och många har inte erhållit någon teoretisk utbildning sedan gymnasiet.

Yrkesmannen lär sig i stället genom praktisk yrkeserfarenhet att tillämpa erforderliga teorikunskaper inom sitt yrkesområde. Dessutom delas arbetet i alla företag upp på ett sådant sätt att yrkeskunskaper och teoretiska kunskaper utnyttjas där de behövs och yrkesmän sysselsätts med sådant de kan, något som i dag ingår i den elsäkerhetsansvarige elinstallatörens arbete.

Alla nu aktiva yrkesmän ska alltså tvingas skaffa en el-behörighet eller få dispens p.g.a. ålder. Det innebär att anställda som i dag är yrkesmän efter en övergångstid - om de inte klarar de krav Elsäkerhetsverket uppställer eller har möjlighet att bekosta en utbildning och prov - kommer att berövas sitt levebröd. Om förslaget blir verklighet riskerar alltså 50 000 idag yrkesverksamma människor, efter en övergångsperiod, förlora sin försörjning.

1.4 FÖRSVÅRAT SAMARBETE ÖVER GRÄNSERNA

Idag existerar inga myndighetsuppställda behörighetskrav på yrkesmän. För behörig installatör finns istället både definierade krav och ordning för godkännande av utländsk behörighet. För yrkesmannen finns möjlighet att kostnadsfritt erhålla yrkescertifikat efter särskild prövning.

Inom den för nordiska yrkesarbetare tillgängliga arbetsmarknader är det idag fritt att röra sig över gränserna till de länder som är aktuella för

¹³ Personalutbildning 2001/Sven Nelander, Ingela Goding Landsorganisationen i Sverige. Löne- och välfärdsenheten 2002

yrkesarbete. I Nordisk Elutbildningskommitte finns en överenskommelse om att acceptera varandras grundutbildningar förutsatt att de uppfyller vissa överenskomna krav. Sålunda kan en elektriker med så kallade "Fagbrev", "Sveinsbrev" eller "Svendebrev" ta anställning i Sverige utan vidare komplettering av sin grundutbildning. Det är härigenom fritt fram att anlita yrkesmän från de nordiska länderna utan särskild individuell prövning, förutsatt att de har yrkescertifikat¹⁴ och i dag yrkesarbetar uppskattningsvis 3 000 av Elektrikerförbundets medlemmar i Norge och 1 500 i Danmark.

Elsäkerhetsverkets förslag innebär att Sverige inför ett system som tydligt avviker från övriga nordiska länders. Kraven på myndighetskontrollerad behörighet i Sverige resulterar alltså i, tvärtemot vad som påstås i utredningen, fler hinder för rörlighet över gränserna. Detta gäller även för yrkesmän som kommer från andra EU-länder än de nordiska.

Svenska yrkesmän skall dessutom betala för behörighetsprövning, medan motsvarande avgifter inte kan tas ut av utländska EU- och EES-medborgare¹⁵.

¹⁴ ECY:s hemsida avsnittet om Validering ”Validering är en process som innebär en strukturerad bedömning, värdering, dokumentation och erkännande av kunskaper och kompetens som en person besitter oberoende av hur de förvärvats.”

¹⁵ Enligt europaparlamentets och rådets direktiv 2005/36/EG av den 7 september 2005 om erkännande av yrkeskvalifikationer

2.1 ”Blir mer konsumentanpassat”

I sin utredning påstår Elsäkerhetsverket att konsumenterna i dag saknar förtroende för och överblick över det nuvarande systemet. Vidare påstås att konsumentskyddet kommer att bli bättre med den föreslagna ordningen.

Verket redovisar dock inget som stöder något av dessa påståenden. Tvärtom har elbranschen i Sverige jämfört med de flesta europiska länder en hög elsäkerhet och ett bra förtroende hos allmänheten. Att konsumentintresset skulle skyddas bättre genom att elansvaret i princip fragmentiseras på varje yrkesman som genomför elarbete är både högst otroligt och rent av felaktigt.

2.2 ”Författningsmässigt utformas på ett sätt som liknar andra reglerade yrken”

Att av författningsmässiga skäl byråkratisera en väl fungerande verksamhet och införa ett behörighetssystem som tvingar 50 000 yrkesmän att genomgå en dyr behörighetsprövning, verkar inte vara alls genomtänkt.

Termen författningsmässiga skäl verkar dessutom här ha missförståtts, då den i regel brukar syfta till att man anpassar författningen efter verkligheten så att den blir administrativt lättanvänd, istället för att som här söka anpassa verkligheten efter ett nytt författningsinnehåll.

2.3 ”Blir enklare att administrera”

Det av verket föreslagna regelsystemet är helt omskapande och skapar fler regler och mer byråkrati. Att ersätta ett väl fungerande, ekonomiskt, effektivt och företagsanpassat utbildningssystem med en kostsam behörighetsprövning, som kräver stora resurser utspridda över hela landet, kan bara med en direkt feltolkning av orden göra systemet enklare att administrera.

Att kostnadsansvaret för reformen förläggs hos den enskilde eller företaget är så långt ifrån en administrativ förenkling man kan komma. Det kan möjligen vara en administrativ förenkling för Elsäkerhetsverket, men för samhället som helhet innebär det en stor byråkratisering och onödiga kostnadsökningar för elverksamheten som helhet och för de enskilda individerna.

Förslaget går emot flera av de regler Elsäkerhetsverket själv redovisat för att uppnå regelförenkling¹⁶ exempelvis:

Upphäva lagstiftning eller andra regleringar

Använda alternativ till lagstiftning som exempelvis frivilliga överenskommelser eller standardisering

Begränsa omfattningen av tillämpningen av lagstiftningen för vissa grupper t.ex. småföretag

Ta bort tillståndskrav

Det förslag som Elsäkerhetsverket nu framlägger är dock ett regelförsvarande sådant, som istället innebär att myndighetsregler ska ersätta de branschregler som fungerat så väl att Sverige i nuläget har bland den bästa elsäkerheten i Europa.

Elsäkerhetsverkets förslag slår också sönder ett fungerande, effektivt och partsreglerat yrkesutbildningssystem, något som helt går emot regeringens intentioner att parterna på arbetsmarknaden genom lärlingsutbildning i större utsträckning skall svara för yrkesutbildning.

¹⁶ Elsäkerhetsverket. Lag och rätt Regelförenkling Elsäkerhetsverkets hemsida 2010-10-30

4. AVSLUTANDE KOMMENTARER

4.1 POLITISKA MOTIV

Enligt de uppgifter som lämnades vid verkets redovisning av utredningen av verksjurist Carina Larsson är den verkliga bakgrunden ”ett informellt uppdrag att föreslå nya regler för elinstallatörer”¹⁷ som lämnats av departementet. Det är mycket viktigt att ett politiskt uppdrag att förändra de arbetsrättsliga reglerna för de arbetstagare som arbetar med elinstallationer till fullo redovisas som ett sådant. Ur statsrätlig synpunkt är dock detta ytterst olämpligt, då ministerstyre är förbjudet enligt lag i Sverige.¹⁸

Att en statlig myndighet på detta sätt ingriper i partrelationerna är ytterst ovanligt i Sverige. Eftersom behov av förändring av ett väl fungerande system saknas tvingas man fundera över Elsäkerhetsverkets egentliga motiv. Att både regeringen och Elsäkerhetsverket själva säger sig förespråka regelförenkling och yrkesutbildning på marknaden gör detta remissförslag än mer motsägelsefullt och märkligt.

4.2 ELSÄKERHETSVERKETS BEHANDLING AV FÖRSLAGET

Betänkandet föreslår genomgripande förändringar inom området av en vidd som inte förekommit under flera decennier. Trots detta sände myndigheten ut ett remissunderlag på över 70 sidor utan att någon som helst sakbehandling skett i Elsäkerhetsverkets högsta styrorgan, Elsäkerhetsrådet.

Om ett sådant remissunderlag helt kan undslippa behandling i det högsta styrorganet kan man inte undgå ifrågasätta Elsäkerhetsrådets funktion, eller åtminstone anledningen till att detta remissunderlag undanhållits dem.

4.3 FACKFÖRBUNDENS INSTÄLLNING TILL FÖRSLAGET

Om Elsäkerhetsverkets förslag genomförs kommer det att få följande effekt för fackförbundens medlemmar:

Arbetstagarnas privatekonomi. Att kostnader för utbildning, behörighetsprov, inkomstbortfall överlastas på arbetstagarna är oacceptabelt. Likaså att arbetstagare som, om de inte godkänns i Elsäkerhetsverkets behörighetsprov, ställs utan försörjningsmöjligheter.

¹⁷ Elsäkerhetsverkets utredning förordet och Powerpointredovisning ”Elsäkerhetsverket trygg och störningsfri el” 2010-12-13”

¹⁸ RF Kap 12 § 2

Arbetstagarnas ansvar. Verkets förslag kommer om det genomförs få som effekt att elansvaret till stor del kommer överflyttas från företagsledning till arbetstagare utan att dessa ges den ökade företagsledningsrätt som krävs för att ta på sig ett sådant ansvar.

De anställdas arbetsförhållanden. Dessa kommer att påverkas på ett allvarligt sätt genom de mer osäkra anställningsförhållanden som Elsäkerhetsverkets förslag medför.

Detta gör att fackförbunden förkastar Elsäkerhetsverkets förslag i sin helhet. Förbunden kan inte stillatigande acceptera att en så ingripande förändring i maktbalansen mellan parterna sker och för att tillvarata sina medlemmars intressen kommer de att agera mot Elsäkerhetsverkets förslag med alla de medel som står en facklig organisation till buds.

Svenska Elektrikerförbundet

Jonas Wallin

Facket för service och kommunikation SEKO

Jan Rudén

IF Metall

Tommy Andersson

Svenska Kommunalarbetsförbundet

Lenita Granlund

Svenska Pappersindustriarbetareförbundet

Jan Henrik Sandberg